

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/70/2006

BEZROBOTNI O SWOIM POŁOŻENIU ŻYCIOWYM

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, KWIECIEŃ 2006

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
28 września 2005 roku

Wyniki marcowego badania¹ pozwoliły na oszacowanie społecznego zakresu bezrobocia w Polsce. W ostatnich pięciu latach w co drugim gospodarstwie domowym respondentów ktoś z jego członków był bezrobotny, a w chwili obecnej bezrobocie dotyka bezpośrednio co trzecią rodzinę osób objętych badaniem. Jeśli zaś chodzi o sytuację samych ankietowanych, większość z nich nigdy nie była bezrobotna, dwie piąte jednak osobiście doświadczyło bezrobocia w przeszłości lub doświadcza go teraz. Należy podkreślić, że opieramy się na deklaracjach badanych. Osoby określające się jako bezrobotne mogą nie być zaliczone do tej kategorii przez oficjalne statystyki i odwrotnie.

Obecnie ponad jedna siódma badanych (15%, tj. 164 osoby w próbie)² zalicza siebie do grona bezrobotnych. Osoby te poprosiliśmy o opisanie swojej sytuacji życiowej. Interesowało nas, jak długo nie mają pracy, czy są zarejestrowane, czy pobierają zasiłek dla bezrobotnych. Zapytaliśmy je również o źródła utrzymania (w tym o pracę) i sytuację bytową ich rodzin, a także o to, jakich konsekwencji bezrobocia doświadczają w swoim życiu osobistym i rodzinnym oraz u kogo, w jakich instytucjach znajdują oparcie. Próbowaliśmy też dowiedzieć się, czy i w jaki sposób poszukują pracy, czy gotowe są ją podjąć w najbliższym czasie oraz jakie wyrzeczenia i ryzyko są w stanie ponieść, by zdobyć zatrudnienie. Ponadto sprawdzaliśmy, czy mają kwalifikacje zwiększające ich szanse na rynku pracy³.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (190), 3-6 marca 2006 roku, reprezentatywna próba losowa dorosłych mieszkańców Polski (N=1081).

² Społeczny zakres bezrobocia zależy od przyjętych kryteriów tego zjawiska. Najwięcej jest w Polsce osób mających subiektywne poczucie, że są bezrobotne (15%), mniej jest takich, które uznając się za bezrobotne rejestrują się w urzędzie pracy (11%) lub podejmują kroki, by znaleźć pracę i gotowe są podjąć ją w najbliższym czasie (11%), najmniej zaś - osób, które będąc bezrobotne rejestrują się w urzędzie pracy, poszukują pracy i gotowe są szybko się zatrudnić (8%). Charakterystykę społeczno-demograficzną tych grup opublikowano w komunikacie CBOS „Społeczny zakres bezrobocia”, marzec 2006 (oprac. B. Wciórka).

³ Zob. komunikat CBOS „Sytuacja na rynku pracy i zagrożenie bezrobociem”, marzec 2006 (oprac. B. Wciórka)

CZAS POZOSTAWANIA BEZ PRACY

Polskie bezrobocie w coraz większym stopniu ma charakter bezrobocia długotrwałego. Wśród niemających pracy zdecydowaną większość stanowią bezrobotni długoterminowi - pozostający bez pracy dłużej niż rok. W latach 2001-2005 ich liczba stopniowo rosła (z 61% w 2001 roku przez 64%, 65% i 67% w kolejnych latach do 68% w roku 2005), a od roku utrzymuje się na niezmiennym poziomie. Obecnie ponad dwie trzecie bezrobotnych (68%) pozostaje bez pracy ponad dwanaście miesięcy, w tym co szósty (16%) nie ma zatrudnienia od ponad roku do dwóch lat, niemal co czwarty (23%) - od ponad dwóch do pięciu lat, a prawie jedna trzecia (29%) pozostaje bez pracy dłużej niż pięć lat. Krótkotrwale bezrobotni, pozostający bez pracy co najwyżej rok, stanowią zaledwie jedną trzecią bezrobotnych (30%, w tym 5% jest bez pracy krócej niż trzy miesiące, 13% - od trzech miesięcy do pół roku, a 12% - od ponad sześciu do dwunastu miesięcy).

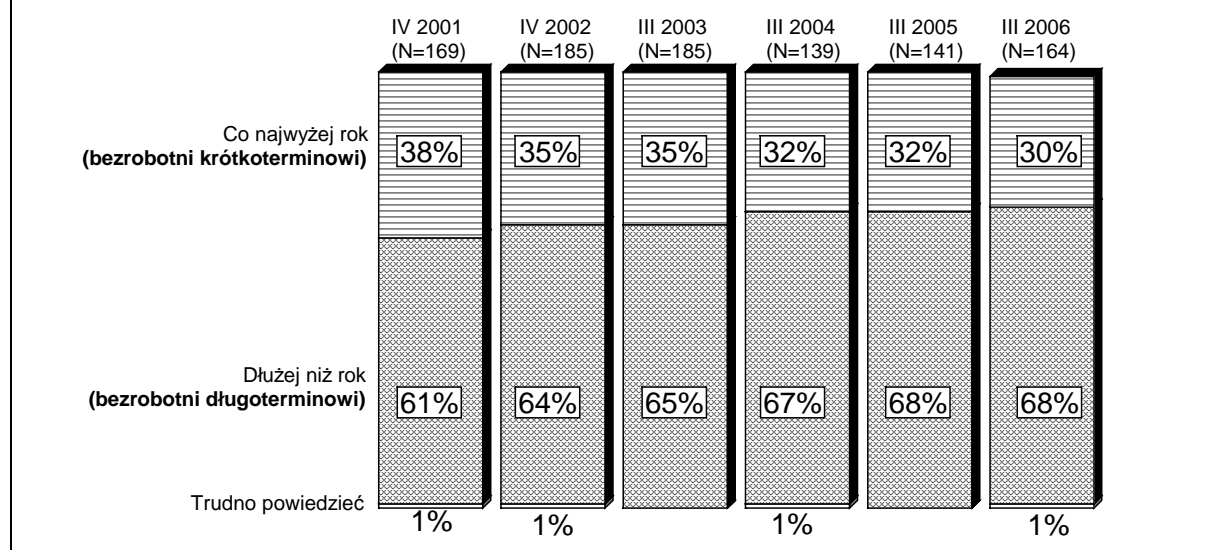
Tabela 1

Jak długo jest Pan(i) bezrobotny(a)?	Wskazania bezrobotnych według terminów badań					
	IV 2001 (N=169)	IV 2002 (N=185)	III 2003 (N=185)	III 2004 (N=139)	III 2005 (N=141)	III 2006 (N=164)
	w procentach					
Krócej niż trzy miesiące	12	8	11	8	9	5
Od trzech miesięcy do pół roku	11	9	9	9	13	13
Od ponad pół roku do jednego roku	15	18	15	15	10	12
Od ponad roku do dwóch lat	15	19	18	17	14	16
Dłużej niż dwa lata	46	45	47	50	54	52
w tym:						
- od ponad dwóch lat do trzech lat	-	-	-	-	11	9
- od ponad trzech lat do czterech lat	-	-	-	-	7	7
- od ponad czterech do pięciu lat	-	-	-	-	9	7
- ponad pięć lat	-	-	-	-	27	29
Trudno powiedzieć	1	1	1	1	0	1

WSKAZANIA BEZROBOTNYCH

CBOS

RYS. 1. JAK DŁUGO JEST PAN(I) BEZROBOTNY(A)?

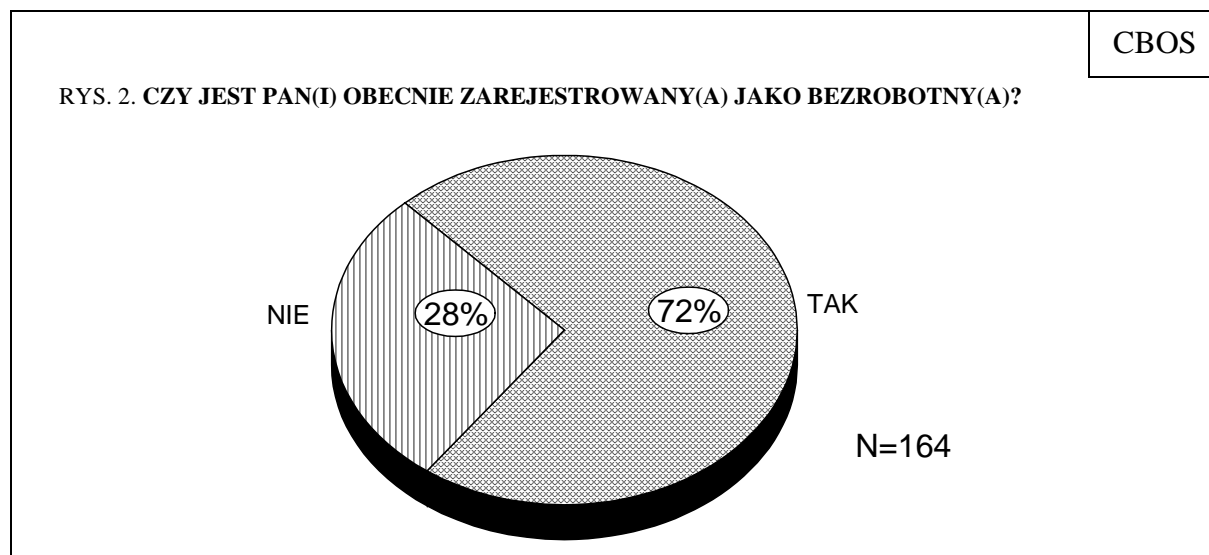
Porównanie cech społeczno-demograficznych respondentów pozostających bez pracy ponad rok oraz tych, którzy krócej są bezrobotni, ukazuje różnice w składzie społecznym obu tych grup. Wśród bezrobotnych długoterminowych przeważają kobiety (wśród krótkoterminowych odnotowujemy niewielką przewagę mężczyzn). Bezrobotni długoterminowi są też na ogół starsi niż krótkoterminowi (wśród których 45% stanowią najmłodszy badani, mający od 18 do 24 lat), a także gorzej wykształceni (przeważają wśród nich ludzie z wykształceniem co najwyżej zasadniczym zawodowym, podczas gdy wśród krótkoterminowych - ze średnim), ponadto mają gorsze warunki bytowe (częściej miesięczne dochody na osobę w rodzinie nie przekraczają 300 zł, częściej też określają warunki materialne swoich gospodarstw domowych jako złe).

Bezrobocie długoterminowe zasługuje na szczególną uwagę, ponieważ w porównaniu z krótkoterminowym stwarza dużo większe problemy społeczne, co postaramy się ukazać w kolejnych rozdziałach tego opracowania⁴.

⁴ Zob. W. Kozek, *Bezrobocie długoterminowe*, w: *Bezrobocie jako zjawisko społeczne*, „Wymiary życia społecznego. Polska na przełomie XX i XXI wieku”, red. M. Marody, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2002.

REJESTRACJA I ZASIŁEK

Z deklaracji bezrobotnych wynika, że większość z nich (72%) jest zarejestrowana w urzędzie pracy. Ponad jedna czwarta (28%) nie skorzystała jednak z tej możliwości.

Rejestracją znacznie częściej objęci są bezrobotni długoterminowi (78%) niż krótkoterminowi (61%). Może to wynikać z tego, że badani pozostający bez pracy krócej niż rok to na ogół ludzie młodzi, którzy z różnych względów mogą nie chcieć formalizować swojej sytuacji, zwłaszcza że nie jest to potrzebne do uzyskania ubezpieczenia.

Tabela 2

Czy jest Pan(i) obecnie zarejestrowany(a) jako bezrobotny(a)?	Wskazania bezrobotnych według terminów badań					
	IV 2001 (N=169)	IV 2002 (N=185)	III 2003 (N=185)	III 2004 (N=139)	III 2005 (N=141)	III 2006 (N=164)
	w procentach					
Tak	75	78	74	70	70	72
Nie	25	22	26	30	30	28

Odpowiedzi na kolejne pytanie ukazują, że prawie połowa bezrobotnych (45%) rejestrowała się w ciągu ostatnich pięciu lat wielokrotnie (dwa razy - 22%, trzy do czterech razy - 15%, pięć razy i więcej - 8%); nieco mniej osób (43%) zarejestrowało się tylko raz. Natomiast co dziesiąty bezrobotny (10%) w ogóle nie zgłosił się do urzędu pracy w ostatnich pięciu latach.

Zasiłek pobiera obecnie zaledwie dziewięciu na stu bezrobotnych (9%), a więc w zasadzie tyle samo co w ubiegłym roku, lecz znacznie mniej niż w latach wcześniejszych.

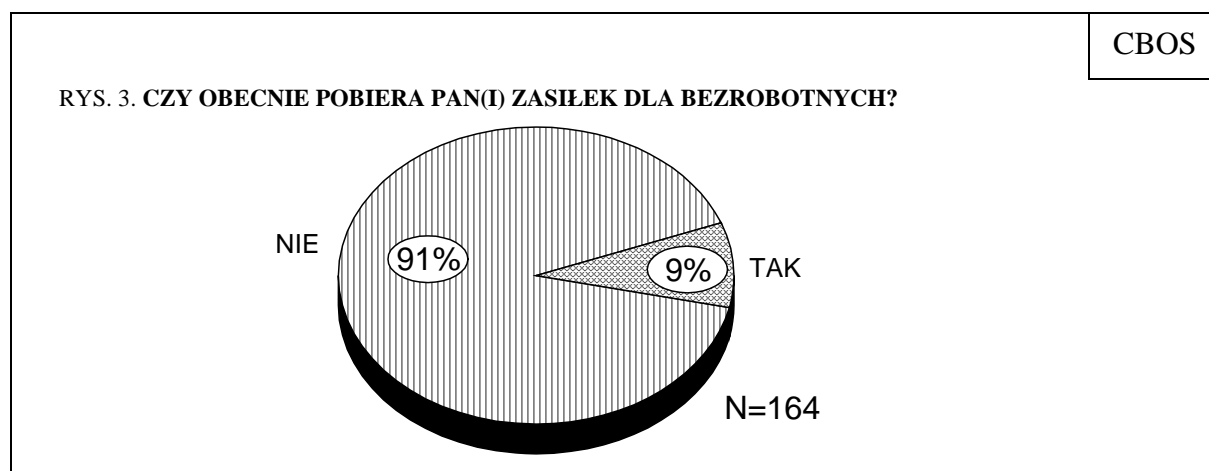

Tabela 3

Czy obecnie pobiera Pan(i) zasiłek dla bezrobotnych?	Wskazania bezrobotnych według terminów badań					
	IV 2001 (N=169)	IV 2002 (N=185)	III 2003 (N=185)	III 2004 (N=139)	III 2005 (N=141)	III 2006 (N=164)
	w procentach					
Tak	14	24	12	17	8	9
Nie	86	76	88	83	92	91

Z zasiłku korzystają przede wszystkim bezrobotni krótkoterminowi (23%), a zupełnie sporadycznie - długoterminowi (2%).

ŹRÓDŁA UTRZYMANIA

Większość bezrobotnych (71%) przyznaje, że pozostaje głównie na utrzymaniu rodziny. Ponad połowa deklaruje jednak, że żyje przede wszystkim z własnej pracy, zazwyczaj dorywczej (47%) oraz, zdecydowanie rzadziej, z drobnego handlu (7%) i zupełnie sporadycznie - z prac stałych (1%). Znacznie mniej bezrobotnych wskazuje na takie pozazarobkowe źródła utrzymania, jak świadczenia z opieki społecznej, instytucji charytatywnych i Kościoła (16%) oraz zasiłki dla bezrobotnych (11%). Wcześniejsze oszczędności wykorzystuje ponad jedna ósma bezrobotnych (13%). Natomiast czterech na stu (4%) utrzymuje się głównie z wyprzedawania posiadanych przedmiotów, tyle samo (4%) - z pieniędzy zdobytych niezupełnie uczciwie.

WSKAZANIA BEZROBOTNYCH

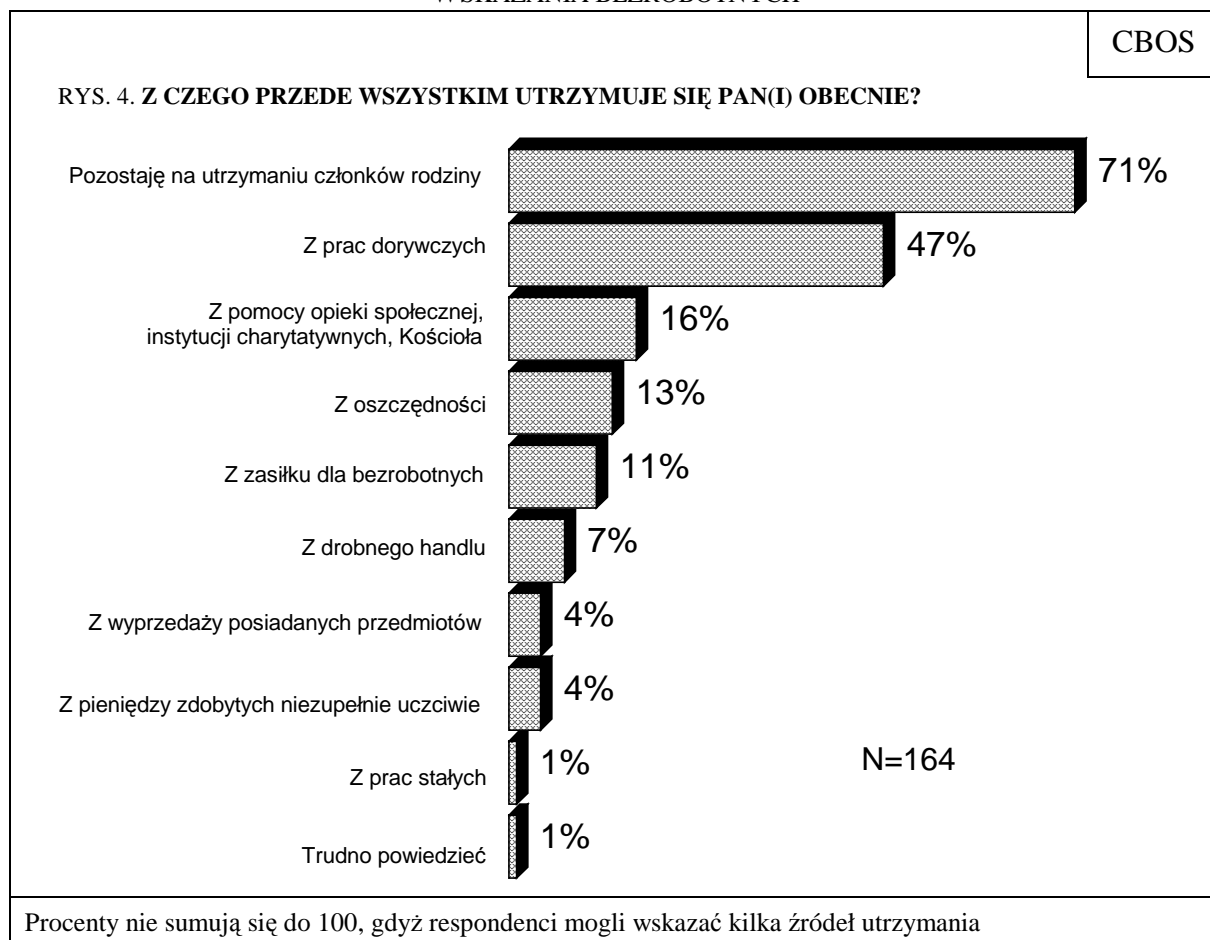

Tabela 4

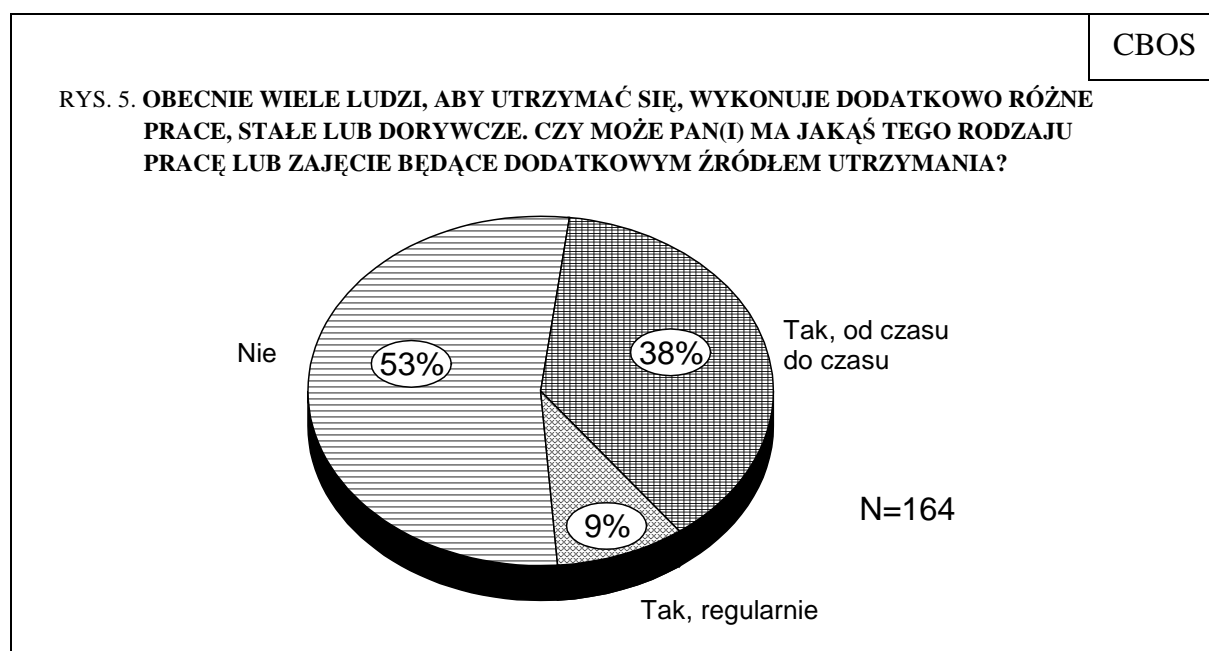
Z czego przede wszystkim utrzymuje się Pan(i) obecnie?	Wskazania bezrobotnych według terminów badań					
	IV 2001 (N=169)	IV 2002 (N=185)	III 2003 (N=185)	III 2004 (N=139)	III 2005 (N=141)	III 2006 (N=164)
	w procentach					
Pozostają na utrzymaniu członków rodziny	81	70	75	76	68	71
Z prac dorywczych	44	39	45	40	39	47
Z pomocy opieki społecznej, instytucji charytatywnych, Kościoła	12	19	12	16	17	16
Z oszczędności	20	9	13	13	13	13
Z zasiłku dla bezrobotnych	15	25	12	20	9	11
Z drobnego handlu	8	5	4	6	7	7
Z wyprzedaży posiadanych przedmiotów	6	0	3	6	1	4
Z pieniędzy zdobytych niezupełnie uczciwie	3	2	2	4	3	4
Z prac stałych	1	2	2	5	1	1
Trudno powiedzieć	2	1	0	2	2	1

Procenty nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wskazać kilka źródeł utrzymania

Bezrobotni długoterminowi, podobnie jak krótkoterminowi, pozostają głównie na utrzymaniu rodziny bądź utrzymują się z prac dorywczych. Natomiast znacznie częściej niż krótkoterminowi korzystają ze świadczeń opieki społecznej (19% wobec 7%), żyją z drobnego handlu (9% wobec 2%), znacznie rzadziej zaś utrzymują się z oszczędności (9% wobec 24%) oraz z zasiłku dla bezrobotnych (5% wobec 23%).

Zwraca uwagę fakt, że w porównaniu z rokiem ubiegłym zwiększyła się (o 8 punktów) grupa bezrobotnych, którzy utrzymują się z prac dorywczych⁵. Odpowiedzi na kolejne pytanie ukazują, że obecnie niemal połowa bezrobotnych, aby utrzymać się, wykonuje różne prace (47%), w tym prawie dwie piąte (38%) pracuje jedynie od czasu do czasu, a zaledwie dziewięciu na stu (9%) ma regularne zajęcia.

WSKAZANIA BEZROBOTNYCH

Prace zarobkowe częściej podejmują bezrobotni długoterminowi (51%, w tym 10% regularnie i 41% od czasu do czasu) niż krótkoterminowi (40%, w tym odpowiednio: 7% i 33%).

⁵ Część badanych, którzy uznali się za bezrobotnych (6%), odpowiadając na inne pytanie ankiety określiło się jako utrzymujący się z pracy przedstawiciele różnych zawodów. Niekonsekwencje wynikają zapewne z niejasnej sytuacji, w jakiej znajdują się badani, oraz z braku precyzyjnej definicji osoby bezrobotnej.

KONDYCJA MATERIALNA RODZIN OSÓB BEZROBOTNYCH

Kondycja finansowa i materialna gospodarstw domowych bezrobotnych jest znacznie gorsza niż gospodarstw osób mających zatrudnienie.

Tabela 5

Wskaźniki sytuacji bytowej	Ogół badanych (N=1081)	Pracujący (N=488)	Bezrobotni (N=164)
	w procentach		
Czy wszystkie dochody Pana(i) i mieszkającej razem z Panem(ią) rodziny - lub wszystkie Pana(i) dochody, jeśli mieszka Pan(i) sam(a) - są wystarczające czy niewystarczające do zaspokojenia codziennych potrzeb, takich jak mieszkanie, wyżywienie, odzież itp.?			
Niewystarczające	33	26	51
Prawie wystarczające	42	44	32
Całkowicie wystarczające	23	28	15
Więcej niż wystarczające	1	2	1
Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:			
- złe	17	10	39
- raczej złe	11	10	11
- ani dobre, ani złe	44	43	32
- raczej dobre	19	26	9
- dobre	9	11	9
Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym?			
Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzę (poradzimy)	13	7	21
Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzę (poradzimy)	33	32	39
Nie boję się biedy, choć martwię się, że moja (nasza) sytuacja materialna może się pogorszyć	34	38	28
Jestem spokojny(a), że finansowo dam (damy) sobie radę	19	23	13
Trudno powiedzieć	1	0	0
Które z wymienionych określić najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?			
Żyjemy bardzo biednie - nie starcza mi (nam) nawet na podstawowe potrzeby	8	3	18
Żyjemy skromnie - musimy na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować	30	23	37
Żyjemy średnio - starcza nam na co dzień, ale musimy oszczędzać na poważniejsze zakupy	52	60	44
Żyjemy dobrze - starcza nam na wiele bez specjalnego oszczędzania	9	13	1
Żyjemy bardzo dobrze - mogę (możemy) pozwolić sobie na pewien luksus	1	1	0

W co drugiej rodzinie respondentów bezrobotnych (51%) nie wystarcza pieniędzy na zaspokojenie codziennych potrzeb, takich jak mieszkanie, wyżywienie, odzież, a w dwóch piątych (39%) - warunki materialne oceniane są jako złe (w rodzinach respondentów pracujących wskazania te wynoszą odpowiednio: 26% i 10%). Ponadto jedna piąta bezrobotnych (21%) odczuwa lęk przed biedą i bezradność, niemal tyle samo (18%) twierdzi, że żyje bardzo biednie (w rodzinach osób pracujących odpowiednio: 7% i 3% wskazań).

Szczególnie dramatyczna jest sytuacja rodzin osób dotkniętych długotrwałym bezrobociem. Pozostający bez pracy ponad rok znacznie częściej niż bezrobotni krótkoterminowi deklarują niezaspokojenie podstawowych potrzeb rodziny (58% wobec 37%), częściej też negatywnie oceniają swoje warunki materialne (43% wobec 31%). Przede wszystkim jednak co czwarty bezrobotny długoterminowy (26%) odczuwa obawy przed biedą i bezradność, niemal tyle samo (23%) przyznaje, że jego rodzina żyje bardzo biednie (wśród krótkoterminowych wskazania wynoszą odpowiednio: 10% i 9%).

KONSEKWENCJE BEZROBOCIA

Utrata zatrudnienia lub niemożność podjęcia pierwszej pracy jest doświadczeniem bardzo traumatycznym i ma poważne negatywne konsekwencje. Zdecydowana większość bezrobotnych przyznaje, że na skutek braku zatrudnienia doznaje deprivacji finansowych (84%) i materialnego uzależnienia (78%). Większość (62%) twierdzi, że zmuszona jest też prosić innych o pomoc. Towarzyszy temu poczucie utraty szans rozwoju zawodowego, na co skarży się prawie dwie trzecie bezrobotnych (63%). Dramatyzm sytuacji pogłębia fakt, że bezrobotni mając nadmiar czasu wolnego (60%), czują się bezradni (60%), a są przecież, jak sami twierdzą, świadkami ubożenia swojej rodziny (57%) oraz narastania rodzinnych konfliktów (45%). W konsekwencji przynajmniej co trzeci bezrobotny odczuwa pogorszenie stanu zdrowia (36%), ma poczucie, że jest niepotrzebny (33%). Jednocześnie mniej więcej co piąty bezrobotny skarży się, że traci znajomych, kolegów (23%), szacunek w rodzinie (20%) oraz że jest zmuszony do niezbyt uczciwego zarabiania pieniędzy (19%). Jedna piąta bezrobotnych (20%) czuje się czasami tak załamana, że myśli o samobójstwie.

ODPOWIEDZI TWIERDZĄCE BEZROBOTNYCH

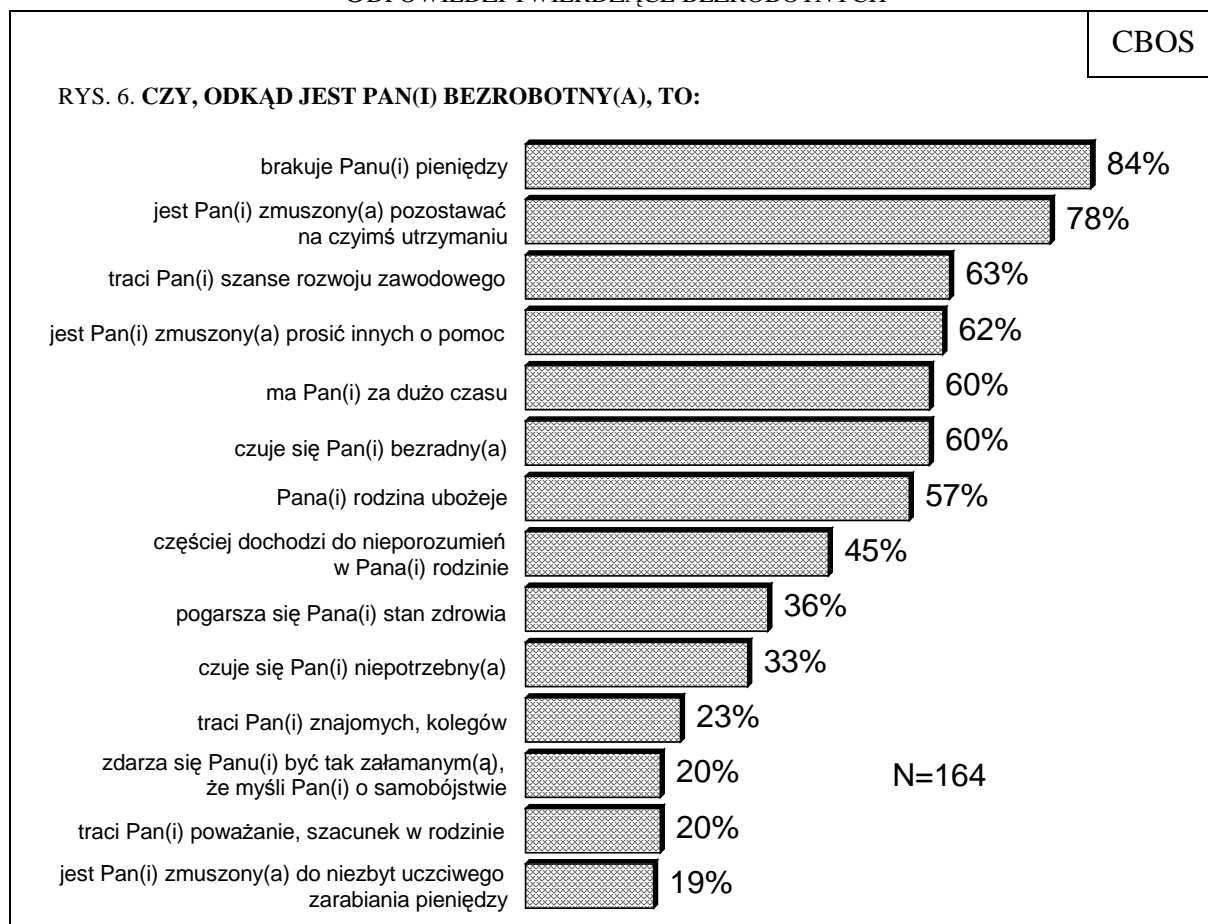

Tabela 6

Czy, odkąd jest Pan(i) bezrobotny(a), to:	Odpowiedzi twierdzące bezrobotnych według terminów badań				
	IV 2001 (N=169)	III 2003 (N=185)	III 2004 (N=139)	III 2005 (N=141)	III 2006 (N=164)
	w procentach				
- brakuje Panu(i) pieniędzy	69	90	90	82	84
- jest Pan(i) zmuszony(a) pozostawać na czyimś utrzymaniu	79	81	85	79	78
- traci Pan(i) szanse rozwoju zawodowego	72	77	74	66	63
- jest Pan(i) zmuszony(a) prosić innych o pomoc	48	60	63	60	62
- ma Pan(i) za dużo czasu	59	59	68	63	60
- czuje się Pan(i) bezradny(a)	56	66	71	49	60
- Pana(i) rodzina ubożeje	79	71	74	59	57
- częściej dochodzi do nieporozumień w Pana(i) rodzinie	-	36	43	31	45
- pogarsza się Pana(i) stan zdrowia	-	42	44	36	36
- czuje się Pan(i) niepotrzebny(a)	41	41	43	26	33
- traci Pan(i) znajomych, kolegów	19	27	15	15	23
- zdarza się Panu(i) być tak załamany(a), że myśli Pan(i) o samobójstwie	-	-	-	17	20
- traci Pan(i) poważanie, szacunek w rodzinie	14	17	14	13	20
- jest Pan(i) zmuszony(a) do niezbyt uczciwego zarabiania pieniędzy	21	22	22	20	19

W porównaniu z pomiarem zeszłorocznym, którego wyniki wskazywały na pozytywne zmiany w postrzeganiu konsekwencji własnego bezrobocia, odnotowujemy obecnie pogorszenie - bezrobotni częściej skarżą się na poczucie bezradności (wzrost wskazań o 11 punktów) i narastanie konfliktów w rodzinie (wzrost o 14 punktów), a także na to, że tracą znajomych, kolegów (wzrost o 8 punktów), poważanie w rodzinie (wzrost o 7 punktów) oraz że czują się niepotrzebni (wzrost o 7 punktów). Nadal jednak rzadziej niż w latach 2001-2004 wskazują na ubożenie rodziny.

Bezrobotni długoterminowi znacznie silniej niż krótkoterminowi doświadczają niemal wszystkich negatywnych konsekwencji bezrobocia. Przede wszystkim jednak znacznie częściej odczuwają utratę szans rozwoju zawodowego (68% wobec 51%), konieczność proszenia innych o pomoc (67% wobec 52%) oraz pogorszenie stanu zdrowia (42% wobec 23%). Natomiast znacznie rzadziej niż krótkoterminowi skarżą się na nadmiar czasu (56% wobec 72%).

OPARCIE SPOŁECZNE

Z deklaracji bezrobotnych wynika, że w tak trudnej sytuacji życiowej oparcie zapewnia im głównie rodzina (85%). Większość (66%) znajduje je także u przyjaciół, kolegów, znajomych. Znacznie rzadziej bezrobotni mogą liczyć na środowisko sąsiedzkie (36%) oraz na instytucje opieki społecznej (26%), urzędy pracy, biura pośrednictwa (22%), najrzadziej wspierają ich parafie i kościelne organizacje charytatywne (18%)⁶.

Rodzina niezmiennie zapewnia bezrobotnym zarówno pomoc finansową (51%), jak i - choć w mniejszym stopniu - wsparcie emocjonalne, tzn. życzliwość, radę (34%). Zaledwie ośmiu na stu bezrobotnych (8%) spotyka się z obojętnością rodziny, a czterech na stu (4%) - z niechęcią. Niechęć ze strony rodziny odczuwają wyłącznie bezrobotni długoterminowi (6%). Oni też znacznie rzadziej niż krótkoterminowi uzyskują od niej wsparcie emocjonalne (29% wobec 44%); znacznie częściej jednak otrzymują pomoc finansową (58% wobec 40%).

⁶ Należy wyraźnie podkreślić, że bierzemy pod uwagę opinie tylko tych bezrobotnych, którzy mieli kontakt z wymienionymi instytucjami. Opinie na ten temat ogółu badanych przedstawiono w komunikacie CBOS „Stosunek do bezrobocia i bezrobotnych”, marzec 2006 (oprac. B. Wciórka).

Tabela 7

Czy Pan(i) osobiście w swojej rodzinie spotyka się przede wszystkim:	Wskazania bezrobotnych według terminów badań				
	IV 2001	III 2003	III 2004	III 2005	III 2006
	w procentach				
- z pomocą finansową	60	52	43	52	51
- z życzliwością, radą	28	35	39	38	34
- z obojętnością, brakiem zainteresowania	7	9	9	6	8
- z niechęcią	3	2	6	1	4
Trudno powiedzieć	2	3	3	2	3

Wśród kolegów, znajomych, przyjaciół bezrobotni znajdują głównie oparcie emocjonalne (53% wskazań), znacznie rzadziej mogą liczyć na pomoc finansową (13%). Jedna czwarta bezrobotnych (26%) spotyka się z ich strony głównie z obojętnością, a nieliczni (5%) - z niechęcią. Na niechęć swojego środowiska skarżą się wyłącznie bezrobotni długoterminowi (8%), oni też rzadziej niż krótkoterminowi uzyskują pomoc finansową (11% wobec 17%).

Tabela 8

Czy Pan(i) osobiście wśród kolegów, przyjaciół, znajomych spotyka się przede wszystkim:	Wskazania bezrobotnych według terminów badań				
	IV 2001	III 2003	III 2004	III 2005	III 2006
	w procentach				
- z pomocą finansową	8	2	5	9	13
- z życzliwością, radą	58	51	57	59	53
- z obojętnością, brakiem zainteresowania	22	38	27	21	26
- z niechęcią	4	2	4	5	5
Trudno powiedzieć	8	7	7	6	3

Jako znacznie mniej pomocne i życzliwe postrzegane jest środowisko sąsiedzkie. Zaledwie co trzeci bezrobotny (30%) spotyka się z życzliwością i radą sąsiadów, tylko sześciu na stu (6%) uzyskuje od nich wsparcie materialne. Prawie połowa bezrobotnych (47%) odczuwa z ich strony brak zainteresowania, a co jedenasty (9%) - niechęć. Niechęć sąsiadów dostrzegają wyłącznie bezrobotni długoterminowi (13%), oni też rzadziej niż krótkoterminowi doświadczają wsparcia emocjonalnego (27% wobec 39%) oraz finansowego (4% wobec 9%).

W porównaniu z ubiegłorocznym pomiarem bezrobotni znacznie gorzej oceniają stosunek, jaki mają do nich sąsiedzi. Mniej osób odczuwa wsparcie emocjonalne (spadek wskazań o 12 punktów), a więcej (wzrost o 9 punktów) skarży się na obojętność z ich strony.

Tabela 9

Czy Pan(i) osobiście wśród sąsiadów spotyka się przede wszystkim:	Wskazania bezrobotnych według terminów badań			
	III 2003	III 2004	III 2005	III 2006
	w procentach			
- z pomocą finansową	0	1	7	6
- z życzliwością, radą	32	37	42	30
- z obojętnością, brakiem zainteresowania	54	48	38	47
- z niechęcią	5	7	6	9
Trudno powiedzieć	8	7	6	8

Dopiero na czwartym miejscu pod względem zakresu oferowanej pomocy sytuują się instytucje opieki społecznej. Zaledwie co ósmy bezrobotny (12%) uzyskuje od nich pomoc finansową, a co siódmy (14%) - wsparcie emocjonalne. Natomiast ponad połowa bezrobotnych (57%) skarży się na złe traktowanie, w tym 35% doświadcza obojętności, a 22% - niechęci. **Niechęć znacznie częściej odczuwają bezrobotni długoterminowi niż krótkoterminowi (27% wobec 6%), natomiast krótkoterminowi częściej skarżą się na obojętność (46% wobec 32%).**

Od 2001 roku powoli, ale systematycznie rośnie grupa bezrobotnych, którzy znajdują oparcie w opiece społecznej. Maleje natomiast odsetek osób niemających wyrobionej opinii w tej sprawie.

Tabela 10

Czy Pan(i) osobiście w opiece społecznej spotyka się przede wszystkim:	Wskazania bezrobotnych według terminów badań				
	IV 2001	III 2003	III 2004	III 2005	III 2006
	w procentach				
- z pomocą finansową	5	6	8	14	12
- z życzliwością, radą	7	13	13	11	14
- z obojętnością, brakiem zainteresowania	22	35	36	34	35
- z niechęcią	12	16	21	13	22
Trudno powiedzieć	54	30	22	27	17

Urzędy pośrednictwa pracy oceniane są gorzej niż instytucje opieki społecznej, ale bezrobotni znacznie częściej mają wyrobione zdanie na ich temat. Co piąty bezrobotny (21%) spotyka się tam z życzliwością, choć zaledwie jeden na stu (1%) uzyskuje pomoc mającą wymiar finansowy. Negatywne doświadczenia w kontaktach z tymi instytucjami ma większość bezrobotnych - ponad połowa (55%) spotyka się z obojętnością, a co szósty

(17%) z niechęcią. Niechęć nieco częściej odczuwają bezrobotni długoterminowi niż krótkoterminowi (19% wobec 12%), którzy są jedynymi beneficjentami pomocy finansowej (5%).

W porównaniu z pomiarem ubiegłorocznym zwiększyła się liczba bezrobotnych wskazujących na życzliwość urzędów, biur pośrednictwa pracy.

Tabela 11

Czy Pan(i) osobiście w urzędach, biurach pośrednictwa pracy spotyka się przede wszystkim:	Wskazania bezrobotnych według terminów badań				
	IV 2001	III 2003	III 2004	III 2005	III 2006
	w procentach				
- z pomocą finansową	1	0	2	2	1
- z życzliwością, radą	18	10	15	13	21
- z obojętnością, brakiem zainteresowania	61	70	54	56	55
- z niechęcią	13	14	23	19	17
Trudno powiedzieć	7	6	6	10	6

W tym roku najgorzej ze wszystkich omawianych instytucji i grup społecznych oceniane są parafie i kościelne instytucje charytatywne. Za ledwie co szósty bezrobotny (16%) spotyka się z ich strony ze wsparciem emocjonalnym, a dwóch na stu (2%) - z pomocą finansową. Ponad połowa bezrobotnych (53%) wskazuje na negatywne doświadczenia, w tym 34% skarży się na obojętność, a 19% - na niechęć. Bezrobotni długoterminowi jako jedyni uzyskują w parafiach pomoc finansową (3%), natomiast rzadziej niż krótkoterminowi spotykają się ze wsparciem emocjonalnym (14% wobec 22%).

Już drugi rok z rzędu odnotowujemy pogorszenie stosunku parafii i kościelnych instytucji charytatywnych do bezrobotnych. W porównaniu z rokiem 2005 zwiększył się (o 12 punktów) odsetek bezrobotnych, którzy uważają, że są przez nie traktowani niechętnie⁷.

⁷ Zob. komunikaty CBOS: „Co łączy Polaków z parafią?”, marzec 2005, „Polacy o parafii działającej w ich miejscu zamieszkania”, marzec 2005 (oprac. B. Wciórka)

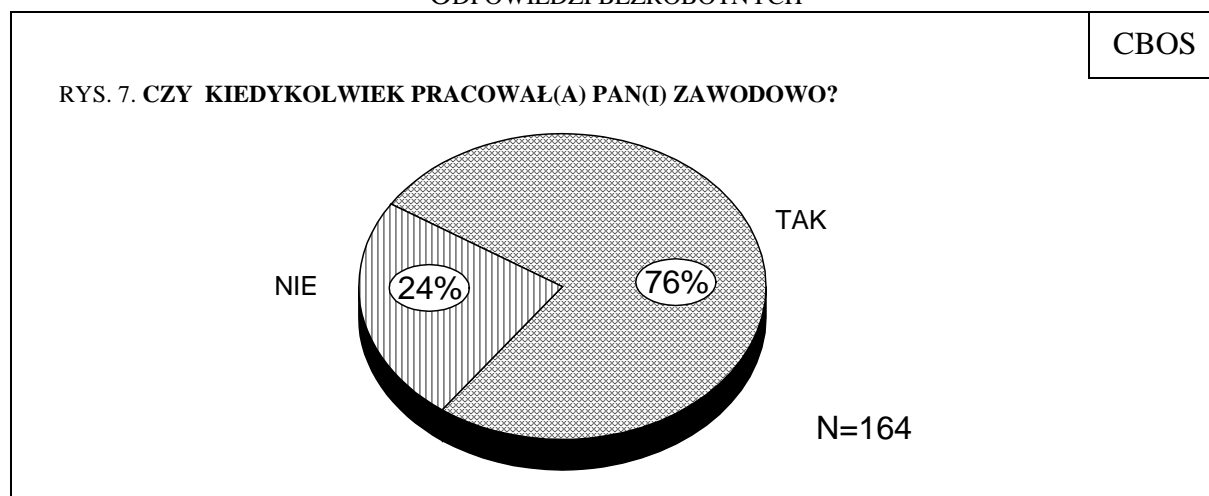
Tabela 12

Czy Pan(i) osobiście w parafii, w kościelnych organizacjach charytatywnych spotyka się przede wszystkim:	Wskazania bezrobotnych według terminów badań				
	IV 2001	III 2003	III 2004	III 2005	III 2006
	w procentach				
- z pomocą finansową	2	2	2	4	2
- z życzliwością, radą	19	16	24	15	16
- z obojętnością, brakiem zainteresowania	28	30	24	36	34
- z niechęcią	8	10	12	7	19
Trudno powiedzieć	43	42	37	37	29

POSZUKIWANIE PRACY

Badani określający się jako bezrobotni w większości mają doświadczenie w pracy zawodowej (76%). Zaledwie jedna czwarta (24%) jeszcze nigdy nie pracowała i z powodu panującego w kraju bezrobocia nie może podjąć swojej pierwszej pracy⁸.

ODPOWIEDZI BEZROBOTNYCH

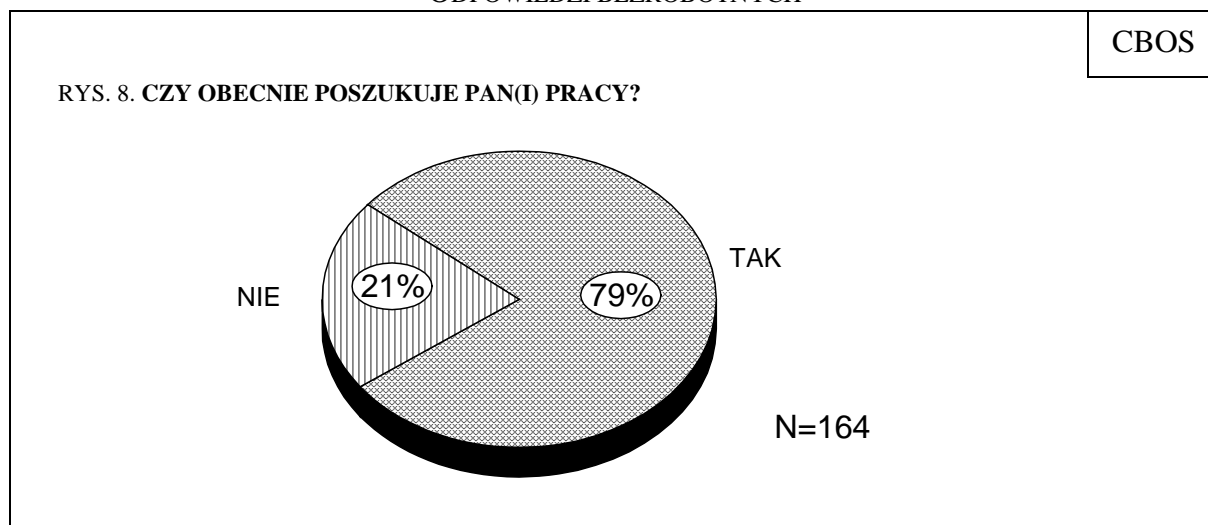

Nieco więcej osób, które jeszcze nigdy nie pracowały zawodowo, jest wśród bezrobotnych krótkoterminowych niż długoterminowych (29% wobec 22%).

Zdecydowana większość bezrobotnych (79%) pragnie zmiany swojej sytuacji i poszukuje pracy. Co piąty (21%) nie podejmuje jednak żadnych starań w tym zakresie.

⁸ Bezrobocie dotyka przede wszystkim ludzi młodych. Zob. komunikat CBOS „Społeczny zakres bezrobocia w Polsce”, marzec 2006 (oprac. B. Wciórka).

ODPOWIEDZI BEZROBOTNYCH

Obecnie sytuacja jest lepsza niż przed rokiem, kiedy odsetek bezrobotnych poszukujących pracy był wyjątkowo niski. Poprawę odnotowujemy głównie wśród bezrobotnych długoterminowych, którzy obecnie niewiele rzadziej niż krótkoterminowi podejmują próby znalezienia pracy (78% wobec 84%).

Tabela 13

Czy obecnie poszukuje Pan(i) pracy?	Wskazania bezrobotnych według terminów badań			
	III 2003 (N=185)	III 2004 (N=139)	III 2005 (N=141)	III 2006 (N=164)
	w procentach			
Tak	82	83	73	79
Nie	18	18	27	21

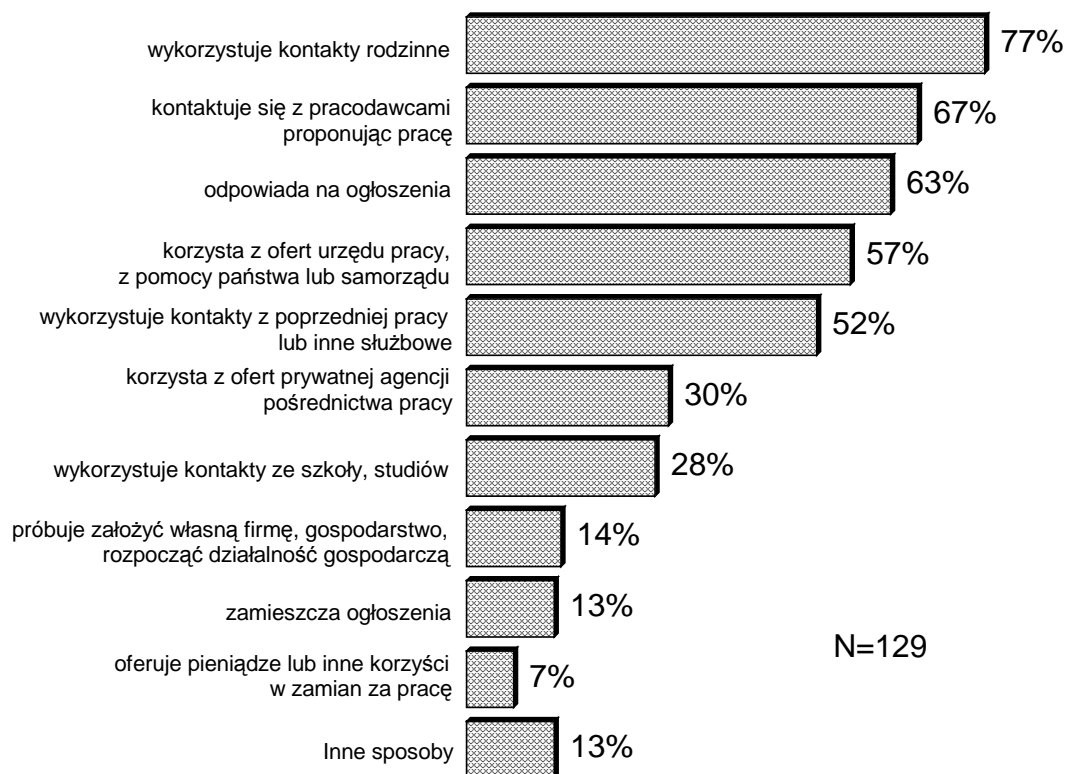
Bezrobotni starający się o zatrudnienie szukają go na różne sposoby. Przede wszystkim wykorzystują kontakty rodzinne (77%). Większość kontaktuje się też bezpośrednio z pracodawcami proponując pracę (67%), odpowiada na ogłoszenia (63%) oraz korzysta z ofert urzędu pracy bądź z innych form pomocy państwa lub samorządu (57%). Co drugi bezrobotny (52%) wykorzystuje kontakty z poprzedniej pracy. Znacznie mniejsze liczebnie grupy korzystają z usług prywatnych agencji pośrednictwa pracy (30%) oraz uruchamiają znajomości ze szkoły lub studiów (28%). Jeszcze mniej bezrobotnych (13%) zamieszcza ogłoszenia. Próby rozpoczęcia działalności na własny rachunek, założenia firmy czy

gospodarstwa podejmuje jedna siódma bezrobotnych poszukujących pracy. Natomiast co czternasty (7%) przyznaje się do wręczania łapówek w celu uzyskania zatrudnienia⁹.

ODPOWIEDZI TWIERDZĄCE BEZROBOTNYCH POSZUKUJĄCYCH PRACY

CBOS

RYS. 9. W JAKI SPOSÓB SZUKA PAN(I) PRACY? CZY PAN(I):

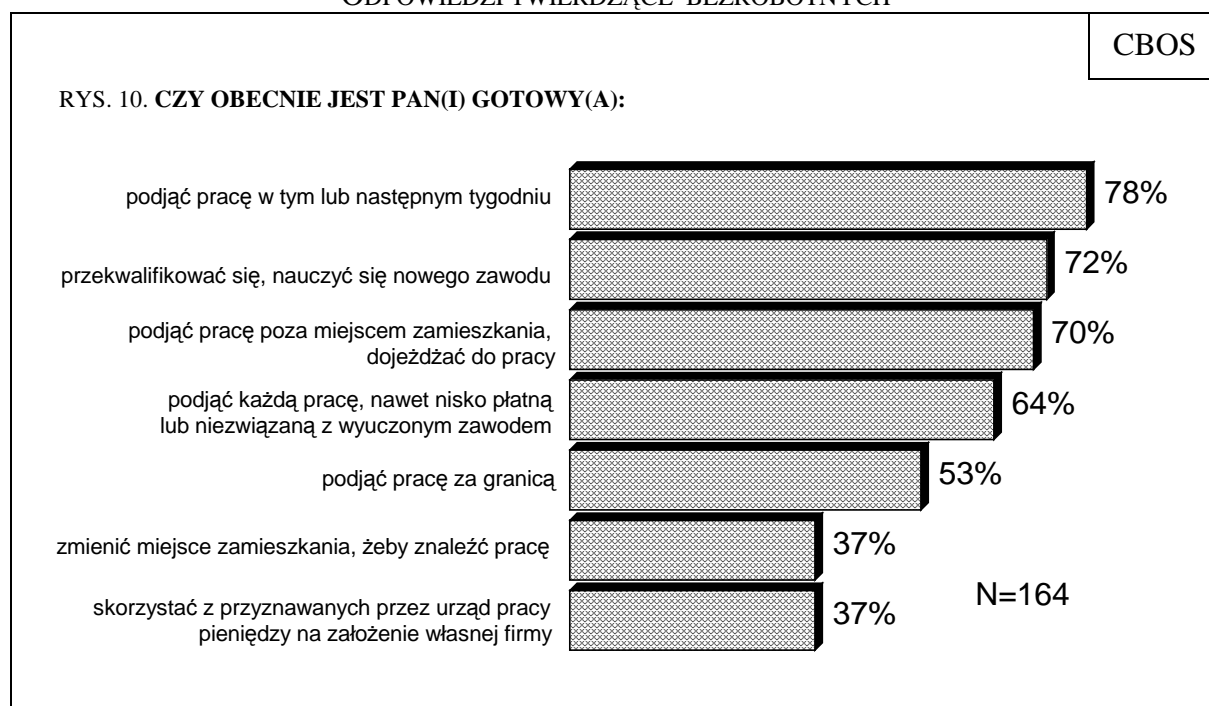
Bezrobotni długoterminowi są znacznie mniej aktywni niż krótkoterminowi. Częściej wykorzystują rodzinne znajomości (82% wobec 69%), rzadziej zaś stosują większość wymienionych sposobów pozyskiwania pracy. Rzadziej odpowiadają na ogłoszenia (60% wobec 70%), korzystają z ofert urzędu pracy (54% wobec 63%) oraz prywatnych agencji pośrednictwa (23% wobec 44%). Rzadziej też wykorzystują kontakty ze szkoły lub studiów (26% wobec 33%) oraz wręczają łapówki (6% wobec 11%).

⁹ Sposoby poszukiwania pracy zadeklarowane przez bezrobotnych są bardzo zbliżone do stosowanych przez ogół dorosłych szukających pracy. Zob. komunikat CBOS „Społeczne zróżnicowanie aktywności zawodowej. Poszukiwanie pracy: sposoby, elastyczność, oczekiwania finansowe”, sierpień 2005 (oprac. M. Wenzel).

GOTOWOŚĆ DO PODJĘCIA PRACY

Zdecydowana większość bezrobotnych gotowa jest szybko rozpocząć pracę (78%), a także przekwalifikować się (72%) oraz podjąć pracę poza miejscem zamieszkania, wymagającą dojazdów (70%). Prawie dwie trzecie (64%) zgodziłoby się przyjąć każde zajęcie, nawet nisko płatne lub niezwiązane z wyuczonym zawodem. Ponad połowa (53%) zdecydowałaby się na pracę za granicą. Niewielka jest jednak gotowość bezrobotnych do zmiany miejsca zamieszkania (37%), a także do podjęcia ryzyka finansowego i skorzystania z pieniędzy przyznawanych przez urząd pracy na założenie własnej firmy (37%).

ODPOWIEDZI TWIERDZĄCE BEZROBOTNYCH

Zwraca uwagę fakt, że od roku 2004 stopniowo maleje gotowość bezrobotnych do przekwalifikowania się, zmiany zawodu. W ostatnim roku zwiększyła się natomiast (z 42% do 53%) liczba bezrobotnych wyrażających chęć podjęcia pracy za granicą.

Tabela 14

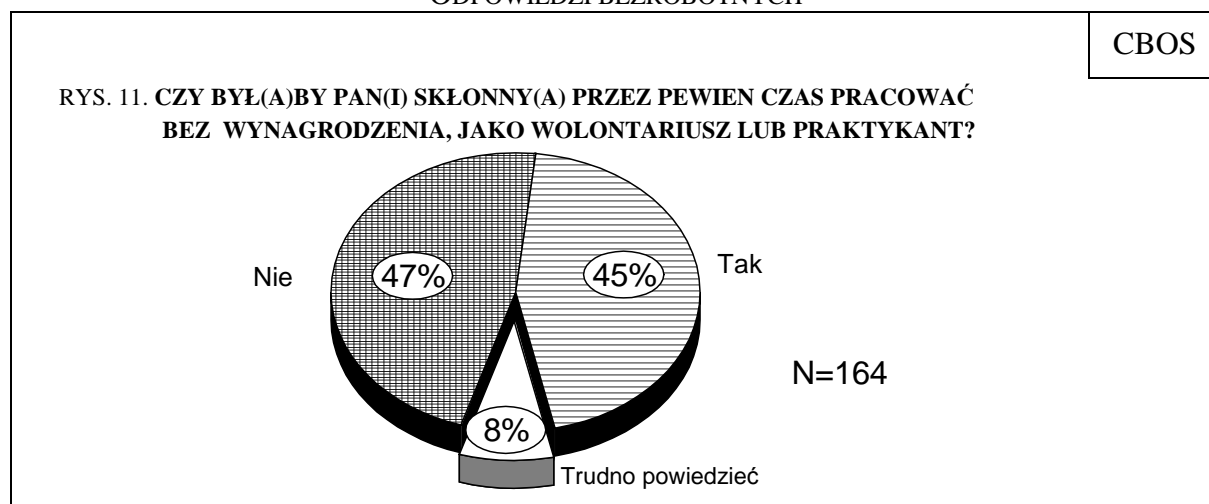
Czy obecnie jest Pan(i) gotowy(a):	Odpowiedzi twierdzące bezrobotnych według terminów badań		
	III 2004 (N=139)	III 2005 (N= 141)	III 2006 (N= 164)
	w procentach		
- podjąć pracę w tym lub następnym tygodniu*	-	78	78
- przekwalifikować się, nauczyć się nowego zawodu	87	77	72
- podjąć pracę poza miejscem zamieszkania, dojeżdżać do pracy	79	69	70
- podjąć każdą pracę, nawet nisko płatną lub niezwiązaną z wyuczonym zawodem	68	62	64
- podjąć pracę za granicą	51	42	53
- zmienić miejsce zamieszkania, żeby znaleźć pracę	32	36	37
- skorzystać z przyznawanych przez urząd pracy pieniędzy na założenie własnej firmy*	-	37	37

* W 2004 roku nie pytaliśmy o te sprawy

Bezrobotni długoterminowi deklarują mniejszą niż krótkoterminowi gotowość do podjęcia pracy. Rzadziej są skłonni szybko ją rozpocząć (76% wobec 86%) oraz dojeżdżać do pracy (68% wobec 76%), a także zmienić miejsce zamieszkania, żeby znaleźć pracę (36% wobec 42%). Rzadziej też wyrażają gotowość do skorzystania z przyznawanych przez urząd pracy pieniędzy na założenie własnej firmy (35% wobec 43%). Natomiast nieco częściej niż krótkoterminowi zgłaszają gotowość podjęcia każdej pracy, nawet nisko płatnej i niezwiązanej z wyuczonym zawodem (66% wobec 60%).

O motywacji bezrobotnych do pracy może też świadczyć fakt, że prawie co drugi (45%) jest skłonny pracować przez pewien czas bez wynagrodzenia - jako wolontariusz lub praktykant; wśród ogółu badanych wyraźnie mniej jest takich osób (36%).

ODPOWIEDZI BEZROBOTNYCH

Twierdzące odpowiedzi na to pytanie są równie częste wśród bezrobotnych długoterminowych i krótkoterminowych (45% i 46%).

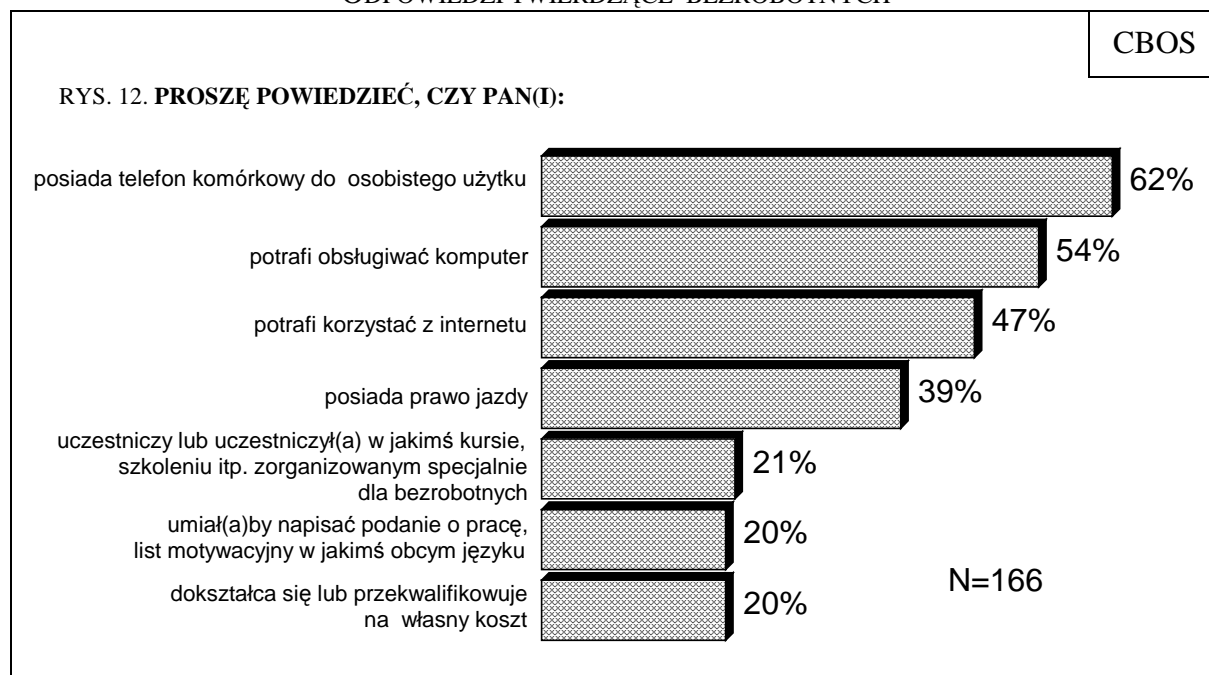
Tabela 15

Czy był(a)by Pan(i) skłonny(a) przez pewien czas pracować bez wynagrodzenia, jako wolontariusz lub praktykant?	Ogół badanych (N=1081)	Pracujący (N= 488)	Bezrobotni (N=164)
	w procentach		
Tak	36	40	45
Nie	56	51	47
Trudno powiedzieć	8	9	8

KWALIFIKACJE BEZROBOTNYCH

Z deklaracji bezrobotnych wynika, że większość ma telefon komórkowy do osobistego użytku (62%). Ponad połowa (54%) twierdzi, że umie obsługiwać komputer, a prawie połowa (47%) zapewnia, że potrafi korzystać z internetu. Dwie piąte (39%) ma prawo jazdy. Znacznie mniej bezrobotnych (20%) przyznaje, że potrafiloby napisać podanie o pracę w jakimś obcym języku. Co piąty uczestniczył w szkoleniu zorganizowanym specjalnie dla bezrobotnych (lub jest w jego trakcie) i tyle samo dokszałca się lub przekwalifikowuje na własny koszt (po 20%).

ODPOWIEDZI TWIERDZĄCE BEZROBOTNYCH

Bezrobotni objęci tegorocznym sondażem mają wyższe kwalifikacje niż badani w ubiegłym roku. Znacznie częściej potrafią obsługiwać komputer (wzrost wskazań o 11 punktów), częściej też doksztalają się zarówno na kursach dla bezrobotnych (wzrost o 9 punktów), jak i na własny koszt (wzrost o 8 punktów).

Tabela 16

Proszę powiedzieć, czy Pan(i):	Odpowiedzi twierdzące bezrobotnych według terminów badań				
	IV 2001 (N=169)	III 2003 (N=185)	III 2004 (N=139)	III 2005 (N=141)	III 2006 (N=166)
	w procentach				
- posiada telefon komórkowy do osobistego użytku	-	-	-	-	62
- potrafi obsługiwać komputer	35	37	34	43	54
- potrafi korzystać z internetu	-	-	-	-	47
- posiada prawo jazdy	45	48	41	42	39
- uczestniczył lub uczestniczył(a) w jakimś kursie, szkoleniu itp. zorganizowanym specjalnie dla bezrobotnych	12	14	13	12	21
- umiał(a)by napisać podanie o pracę, list motywacyjny w jakimś obcym języku	22	25	25	21	20
- doksztalca się lub przekwalifikowuje na własny koszt	24	14	14	12	20

Bezrobotni długoterminowi mają znacznie mniejsze kwalifikacje niż krótkoterminowi. Znacznie rzadziej deklarują, że mają telefon komórkowy (55% wobec 77%), potrafią obsługiwać komputer (47% wobec 70%) oraz korzystać z internetu (40% wobec 63%), rzadziej też twierdzą, że znają jakiś język obcy na tyle, żeby napisać podanie o pracę (16% wobec 30%). Mniej z nich uczestniczył lub uczestniczyło w szkoleniach dla bezrobotnych (18% wobec 29%) oraz doksztalca się na własny koszt (18% wobec 25%) - ich szanse na rynku pracy są więc znacznie mniejsze niż tych, którzy są bezrobotni rok lub krócej.

Kwalifikacje bezrobotnych są znacznie niższe niż osób mających zatrudnienie. Trzeba jednak podkreślić, że umiejętności bezrobotnych krótkoterminowych nie odbiegają tak bardzo od tych, jakie deklarują pracujący. Bezrobotni pozostający bez pracy przez co najwyżej dwanaście miesięcy równie często jak pracujący twierdzą, że mają aparat komórkowy (77% wobec 74%), potrafią obsługiwać komputer (70% wobec 71%) oraz korzystać z internetu (63% wobec 62%). Natomiast mniej z nich ma prawo jazdy (40% wobec 68%), nieco rzadziej znają jakiś język obcy (30% wobec 36%). Częściej zaś niż pracujący doksztalali się na kursach dla bezrobotnych (29% wobec 10%).

Tabela 17

Kwalifikacje	Ogół badanych (N=1081)	Pracujący (N= 488)	Bezrobotni (N=164)
	w procentach		
Posiada telefon komórkowy do osobistego użytku	54	74	62
Potrafi obsługiwać komputer	50	71	54
Potrafi korzystać z internetu	43	62	47
Posiada prawo jazdy	49	68	39
Uczestniczy lub uczestniczył(a) w jakimś kursie, szkoleniu zorganizowanym specjalnie dla bezrobotnych	8	10	21
Umiał(a)by napisać podanie o pracę, list motywacyjny w jakimś obcym języku	26	36	20
Dokształca się lub przekwalifikowuje na własny koszt	15	22	20

★

★

★

Polskie bezrobocie w coraz większym stopniu ma charakter bezrobocia długotrwałego. Wśród badanych, którzy określili się jako bezrobotni, zdecydowaną większość stanowią bezrobotni długoterminowi - osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok. W latach 2001-2005 ich liczba stopniowo rosła, a od roku utrzymuje się na niezmiennym poziomie. Zaledwie jedna trzecia bezrobotnych jest bez zatrudnienia rok lub krócej. Z porównania wypowiedzi obu tych grup wynika, że długotrwałe bezrobocie znacznie bardziej niż krótkotrwałe pogarsza położenie życiowe osób nim dotkniętych.

Deklaracje bezrobotnych świadczą, że większość z nich jest zarejestrowana w urzędzie pracy, natomiast zaledwie dziewięciu na stu pobiera obecnie zasiłek. Bezrobotni zazwyczaj pozostają na utrzymaniu rodziny. Połowa żyje jednak także z własnej pracy¹⁰, głównie dorywczej - ich liczba wzrosła w ostatnim roku. Niewielu utrzymuje się ze świadczeń opieki społecznej i instytucji charytatywnych, zasiłku dla bezrobotnych, a także z oszczędności lub innych źródeł.

Sytuacja finansowa i materialna gospodarstw domowych osób bezrobotnych jest znacznie gorsza niż rodzin osób mających zatrudnienie. Toteż ci, którzy nie mają pracy, do konsekwencji swojego bezrobocia najczęściej zaliczają deprywację finansowe oraz

materialne uzależnienie od innych ludzi, a także konieczność proszenia ich o pomoc. Większość wskazuje też na utratę szans rozwoju zawodowego. Równie często skarżą się na nadmiar czasu wolnego i bezradność. Ubożenie rodziny oraz nasilenie rodzinnych konfliktów podkreśla mniej więcej połowa bezrobotnych. W porównaniu z pomiarem zeszłorocznym, którego wyniki wskazywały na osłabienie negatywnych następstw bezrobocia, obecnie odnotowujemy pogorszenie - bezrobotni częściej skarżą się na poczucie bezradności i narastanie konfliktów w rodzinie, na to, że tracą znajomych, kolegów, poważanie w rodzinie oraz że czują się niepotrzebni.

Z deklaracji osób bezrobotnych wynika, że w tak trudnej sytuacji życiowej wszelkiego rodzaju oparcie zapewnia im głównie rodzina. Większość może także liczyć na wsparcie emocjonalne ze strony przyjaciół, kolegów, znajomych. Natomiast sąsiedzi pomagają bezrobotnym znacznie rzadziej. Jeszcze mniej osób pozostających bez pracy znajduje wsparcie w instytucjach opieki społecznej oraz urzędach, biurach pośrednictwa pracy; najmniej pomocne okazują się parafie i kościelne organizacje charytatywne. W ostatnim roku pogorszyły się opinie bezrobotnych na temat stosunku, jaki mają do nich sąsiedzi oraz wspólnoty i instytucje kościelne. Poprawiły się natomiast opinie o urzędach, biurach pośrednictwa pracy.

Bezrobotni w większości mają doświadczenie w pracy zawodowej. Zaledwie jedna czwarta jeszcze nigdy nie pracowała i z powodu panującego w kraju bezrobocia nie może podjąć pierwszej pracy. Zdecydowana większość bezrobotnych pragnie zmienić swoją sytuację i poszukuje zatrudnienia, jednak co piąty (mniej niż w ubiegłym roku) nie podejmuje żadnych starań w tym zakresie. Bezrobotni poszukujący zatrudnienia stosują różne sposoby, by je znaleźć - przede wszystkim wykorzystują kontakty rodzinne, większość kontaktuje się też bezpośrednio z pracodawcami proponując pracę, odpowiada na ogłoszenia oraz korzysta z ofert urzędu pracy bądź z innych form pomocy państwa lub samorządu, a połowa uruchamia kontakty z poprzedniej pracy. Inne sposoby stosowane są znacznie rzadziej; warto jednak nadmienić, że co siódmy bezrobotny poszukujący pracy podejmuje próby rozpoczęcia działalności na własny rachunek, założenia firmy lub gospodarstwa, a siedmiu na stu przyznaje, że oferowało pieniądze lub inne korzyści w zamian za pracę.

Zdecydowana większość bezrobotnych gotowa jest szybko podjąć pracę, a także przekwalifikować się, zatrudnić poza miejscem zamieszkania i dojeżdżać. Większość

¹⁰ W tym prawie dwie piąte (38%) pracuje jedynie od czasu do czasu i zaledwie dziewięciu na stu (9%) ma regularne zajęcia.

zgodziłyby się też przyjąć każde zajęcie, nawet nisko płatne lub niezwiązane z wyuczonym zawodem. Ponad połowa zdecydowałaby się również na pracę za granicą. Niewielka jest jednak wśród bezrobotnych gotowość do zmiany miejsca zamieszkania, a także do podjęcia ryzyka finansowego i skorzystania z pieniędzy przyznawanych przez urząd pracy na założenie własnej firmy. O motywacji bezrobotnych do pracy może świadczyć natomiast fakt, że niemal połowa jest skłonna przez pewien czas pracować bez wynagrodzenia - w charakterze wolontariuszy lub praktykantów. Warto też zauważyć, że od roku 2004 stopniowo maleje gotowość bezrobotnych do przekwalifikowania się, zmiany zawodu, natomiast w ostatnim roku przybyło chętnych do podjęcia pracy za granicą.

Bezrobotni objęci tegorocznym sondażem mają wyższe kwalifikacje niż badani w ubiegłym roku (więcej osób potrafi obsługiwać komputer oraz doksztalca się na kursach dla bezrobotnych lub na własny koszt). Nadal jednak poziom ich umiejętności jest znacznie niższy niż osób mających zatrudnienie, z tym że kwalifikacje bezrobotnych krótkoterminowych, pozostających bez pracy co najwyżej rok, są bardzo zbliżone do kwalifikacji pracujących. Ich szanse na znalezienie pracy są więc znacznie większe niż bezrobotnych długoterminowych.

Opracowała

Bogna WCIÓRKA